

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет української й іноземної філології та журналістики
Кафедра англійської філології та прикладної лінгвістики

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ ТЕКСТІВ
МАЛОГО ЖАНРУ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ
ПРИКАЗОК І ПРИСЛІВ'ІВ)

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: здобувачка вищої освіти

402 групи

Спеціальності 035.04 Філологія (германські мови
та літератури (переклад включно) (англійська))

Освітньо-професійної програми

«Філологія (германські мови та літератури
(переклад включно))»

Анастасія МАКАРЧУК

Керівник: к.філол.н., доц.

Катерина ФРАНЦУЗОВА

Рецензент: стейкхолдер ОПП Філологія
(германські мови та літератури (переклад
включно)), начальник центру міжнародного
співробітництва Херсонської Торгово-
промислової палати

Лариса ПОНОМАРЕНКО

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичне та методологічне підґрунтя вивчення текстів малого жанру	7
1.1. Загальна характеристика текстів малого жанру.....	7
1.2. Приказки та прислів'я: проблема лінгвістичного статусу....	16
РОЗДІЛ 2. Способи відтворення англійськомовних приказок і прислів'їв	21
2.1. Віддзеркалення духовної культури англійців крізь призму приказок і прислів'їв	21
2.2. Відтворення англійськомовних приказок і прислів'їв українською мовою: особливості та труднощі.....	24
ВИСНОВКИ	31
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	34
СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ І ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ	39

ВСТУП

Текст, як один із способів існування мови, здатний відбивати національно-культурну специфіку того або іншого етносу. У сучасній лінгвістиці розрізняють культурно-нейтральні й культурно-марковані тексти. Тексти малого жанру відіграють чималу роль у накопиченні і передачі колективного досвіду з покоління в покоління, тому вони постають культурно-маркованими текстами, оскільки крізь їхню призму можна проникнути в образ мислення нації, а також подивитися на світ очима представників цієї культури.

Текст як частка еволюції культури постає вагомим складником відповідних традицій і канонів. Як частина літератури, текст співвідноситься з грою – за змістом і з ритуалом – за формою. Текст акумулює реальні та ірреальні події, зберігає традиції минулих часів, нові моделі картин світу створюються у вигадках і фантазіях.

На думку С.А. Швачко «змістовні опозиції *дане – нове, відоме – невідоме, важливе – неважливе, тривіальне – нетривіальне, серйозне – несерйозне* по-різному матеріалізуються в текстах. Типові українські та англійськомовні тексти, на відміну від нетипових, характеризуються наявністю змістовно-логічної зв'язності, ригористичної форми і структурно-композиційної даності» [46]. «У нетипових текстах формальні зв'язки переважають над змістовними; в цих текстах часто відсутні логічні зв'язки. У деяких нетипових текстах не реалізуються такі категорії як заголовки, сюжет зачин, кінцівка» [41, с. 37].

Тексти з невідміченими категоріями заголовків (наприклад, загадки, афоризми, прислів'я, приказки) можна знайти в антологіях, де вони розташовані за тематичним принципом. «Усе аномальне сприймається на тлі певної норми. Нормою художнього тексту постають фабула, образна система та композиція. Ідейно-образна система художнього українського й англійськомовного текстів реалізується в

їхньому змісті, якому підпорядкований план вираження, композиція» [49, с. 31].

Народні афоризми, до яких відносяться прислів'я і приказки, є предметом вивчення цілої низки лінгвістичних дисциплін – фразеології, лінгвофольклористики, етимології, синтаксису тощо. Подібна різноаспектність викликана специфікою паремій як текстових знакових одиниць. Окрім того, наявність у прислів'їв і приказок прецедентних властивостей, які дозволяють відносити багато з них до вторинних текстів, забезпечує стійкий інтерес до цього матеріалу антропоцентрично орієнтованої лінгвістики, зокрема, таких її напрямів, як лінгвокультурологія та когнітивна лінгвістика.

Відтворення прислів'їв і приказок складає низку труднощів, які виникають у перекладача, адже прислів'ям та приказкам властивий образний зміст (внутрішня форма зберігає свою значущість). Англійці не лише усвідомлюють сенс прислів'я і тієї ситуації, в якій вона вживається, але й розпізнають порівняння, образ, метафору, що їх формують. Сміслова двоплановість прислів'їв (прямий та алегоричний сенс) зберігається, не зважаючи на те, що певні реалії культури можуть бути забуті. Тому перекладачеві необхідно сфокусувати свою увагу і на сенсі паремії, і на образі, який криється в її внутрішній формі.

Науковим теоретичним і методологічним базисом кваліфікаційної роботи постають наукові доробки таких вітчизняних і закордонних вчених: О. А. Анастасьєвої [1, 2], О. Е. Артемової [3], Р. М. Баскарової [5], В. С. Виноградова [8], М. В. Гамзюка [9], З. Р. Дубравської [14], О. В. Ємця [15], О. В. Корень [20], З. Коцюби [21], Д. А. Куанишбекової [22], О. Л. Овсянко [26], О. О. Потебні [31], О. О. Рогач [34], В. М. Телії [39], С. Щ. Філоненка [42], К. С. Французової [43], С. А. Швачко та І. К. Кобякової [45; 46; 47; 49] та інших.

Актуальність теми кваліфікаційної роботи полягає не лише в тому, що перекладачеві потрібно знати загальні способи та прийоми

перекладу, а й в тому, що він повинен опанувати певні правила галузевого перекладу, особливо, якщо це стосується відтворення тих оригінальних текстів, які містять «народну мудрість», адже вона наслідує особливості культурних традицій, які, як відомо, різняться у різних народів.

Мета нашої роботи полягає в тому, щоб здійснити опис особливостей перекладання англійськомовних прислів'їв і приказок та окреслення домінуючих способів їхнього відтворення українською мовою.

Зазначена мета передбачає вирішення низки **завдань**:

- надати загальну характеристику текстів малого жанру;
- окреслити лінгвістичний статус англійськомовних паремій;
- показати й проаналізувати, як культурні та моральні цінності англійського народу втілено у приказках і прислів'ях;
- висвітлити основні способи відтворення англійськомовних прислів'їв і приказок.

Об'єктом роботи постають англійськомовні прислів'я та приказки.

Предмет роботи становлять способи їхнього перекладання з англійської українською мовою.

Мета й завдання роботи зумовили вибір основних **методів** дослідження, серед яких використано: *загальнонаукові методи*: аналіз та синтез, систематизування та узагальнення (вивчення теоретичних і методологічних засад аналізу паремій у руслі сучасного мовознавства); *описово-аналітичний метод* (опис та аналіз вивчення прислів'їв і приказок взагалі та англійськомовних зокрема); *структурно-семантичний* (окреслення домінуючих характеристик англійськомовних прислів'їв і приказок, їхнього виникнення та семантичного навантаження, структурного аранжування); *тезаурусний аналіз* (вивчення словникових статей різних словників (тлумачних,

англійськомовних, українськомовних) з метою аналізу наданих в них дефініцій базових понять кваліфікаційної роботи); *метод контекстуально-інтерпретаційного аналізу* (вивчення англійськомовних паремій різних тематичних груп з метою інтерпретації їхнього сенсу); *порівняльний аналіз* (виявлення типових труднощів перекладу, пов'язаних із специфікою мов, які розглядаються).

Матеріалом дослідження слугували англійськомовні прислів'я та приказки, відібрані методом суцільної вибірки із сучасних сайтів, на яких презентовано оригінальні прислів'я та приказки, подекуди з вказівкою на етимологію та семантичне навантаження.

Практичне значення роботи полягає у застосуванні її базових положень й уточнених теоретичних підвалин у викладанні таких дисциплін: «Вступ до перекладознавства», «Основи теорії міжкультурної комунікації», «Порівняльна лексикологія», «Порівняльна стилістика», «Теорія та практика перекладу», спецкурсів із перекладознавства, галузевого перекладу та культурології.

Апробація результатів роботи. Результати дослідження було обговорено на засіданнях кафедри англійської філології та прикладної лінгвістики Херсонського державного університету, які були проведені в формі попереднього захисту розпочатого дослідження на етапах опрацювання й узагальнення теоретичної й практичної частин роботи.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНЕ ТА МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДГРУНТЯ ВИВЧЕННЯ ТЕКСТІВ МАЛОГО ЖАНРУ

1.1. Загальна характеристика текстів малого жанру

Текст відрізняється структурною, композиційною та інформаційною єдністю. До основних категорій науковці відносять категорії зв'язності, повторюваності та інформативності, «Наявність основних категорій тексту викликає появу такого терміну як «стандартний» або «типовий». Типові тексти – це завершені інформативні тексти, тобто функційно-орієнтовані, структурно-змістовні, прагматико-комунікативні, відкриті до осмислення, дискретні за формою і змістом» [46].

Важливе місце у науковій парадигмі текстів посідають тексти «малого жанру», в іншій термінології – «*тексти малої форми, малі жанри, малі епічні жанри, текст-формула, мінімальні тексти, тексти малого обсягу*» [26, с. 47] тощо. Це відносно короткі тексти, такі як прислів'я, приказки, загадки, пісні, байки, лімерики, анекдоти, афоризми, жарти тощо. Такі тексти одночасно створюються за законами кожного з цих жанрів, пам'ять яких надзвичайно глибока, і передаються у спадок як частина загальномовного запасу висловів.

В українському та зарубіжному мовознавстві вивченням таких типів текстів займаються С. Швачко, І. Кобякова (авторські гумористичні висловлювання) [45-47; 49], С. Подолкова (тексти анотації науково-експериментальних статей) [30], В. Самохіна (тексти жартів) [36], Г. Козловська, О. Коломієць (синоптичні тексти) [18, 19], Г. Чуланова, С. Шевченко (тексти реклами) [44], Ю. Главацька (англійськомовні байки) [11], О. Артемова, О. Ємець, Є. Ражева,

(лімерики) [3; 15; 33], М. Гаршина, А. Птушка, О. Содель (анекдоти) [10; 32; 38], О. Анастасьева, І. Казимір, Т. Смоляна (афоризми) [1-2], [17; 37], Т. Панасенко, Н. Титова (загадки) [28; 40], О. Корень, З. Коцюба, О. Овсянко, С. Шепітько (англійськомовні прислів'я) [20; 21; 26; 48] тощо.

У цьому підрозділі зацентруємо нашу увагу на лінгвостилістичних властивостях деяких текстів, які належать до арсеналу текстів малого жанру.

Загадка. Загадка постає одним з найдавніших та найпоширеніших видів народної творчості. Чимало загадок відображають первісні асоціації людей з природою та навколишнім світом взагалі; через загадку показується конкретні предмети вжитку, форми трудової діяльності людини, господарські інтереси, побут та народознавчі деталі певного часу. Пізніше загадки набрали більш розважального характеру, сьогодні ж загадки майже повністю презентують дитячий фольклор, хоча більш старі загадки зберігають забарвлення того часу, коли їх було створено.

Не зважаючи на те, що активне вивчення загадок не є тривалим, перші міркування стосовно загадки належать Аристотелю, який «вважав її різновидом метафори» [35, с. 25]. В ті часи загадкам надавали більш магічного значення та надавали їм певного впливу щодо господарства або процвітання чи занепаду життя.

До наукового вивчення загадок як в Україні так і в англійськомовній культурі в XIX сторіччі вперше звернулись О.О. Потебня, Е. Кепел та інші. Науковці вбачали, що цей жанр щільно корелює з міфотворчістю та надали йому номінацію «малого міфу», який потребує надання відповіді. Пізніше на дослідження жанру загадки звернули свою увагу наслідувачі міграційної школи, «які шукали витоки загадок у церковній та художній літературі» [42, с. 54].

Багато дослідників, виходячи з того, що загадка загадується з розрахунку на розгадку, визначають її як текст у формі питання і відповіді. Відповідно до визначення, наданого Ю.Г. Ілларіоною, загадка може набувати таких трьох форм: «просте питальне речення, просте розповідне, а також складна розповідна пропозиція, в якій питання є присутнім у прихованій формі» [16, с. 45]. Деякі науковці визначають загадку як «побудований у вигляді іноказання невеликий фольклорний твір, що містить хитромудре питання, на яке необхідно надати вичерпну відповідь» [27, с. 5].

У літературознавчому словнику-довіднику української мови знаходимо таку дефініцію загадки: «Загадка – це художнє алегоричне зображення істот, предметів та явищ шляхом несподіваного зближення їх з іншими істотами, предметами та явищами» [59, с. 37]. Інший онлайн словник української мови містить таку словникову статтю щодо загадки: «Короткий алегоричний опис подій, предметів, явищ, які треба впізнати, відгадати» [66].

Англійськомовні словники містять такі визначення загадки: «A riddle is a mystifying, misleading, or puzzling question posed as a problem to be solved or guessed» [78]; «A riddle is a puzzle or joke in which you ask a question that seems to be nonsense but which has a clever or amusing answer» [71].

Використовуючи загальнонаукові методи дослідження, ми з'ясували, що загадкам властива певна специфіка, яка має прояв у конкретній темі, лаконізмі, конденсованості думки, стійкості традиції та великій усталеності образності. Тексти загадок подаються в стереотипній формі та майже не підлягають видозміні, а за тим більш детальніше показують риси віддаленої давнини.

Зацікавленість до вивчення лексичного складу народної загадки була викликана особливостями вербальних форм загадки, а також

рідкісними діалектними властивостями і граматичною структурою, яка відрізняється від стандартної логіки.

«Семантичну структуру народної загадки можна розглянути з позиції взаємозв'язку трьох її компонент: об'єкту, що загадується, або денотата, який заміщає, або кодує, об'єкту і так званого «образу», опису, застосовного до обох об'єктів. Опис будується на основі різних видів асоціативних зв'язків, викликаних вживанням тих або тих різновидів тропів» [27, с. 9].

Традиційно загадки класифікують на такі види:

- Анімістичні (неістоти, явища й сили природи зображені як живі істоти), до прикладу в українській фольклористиці: «*Череда незлічена, толока незміряна, пастух ненайманий*» (місяць)» [57];
- Зооморфічні (певні явища або сили природи презентовані у вигляді тварин): «*Чорна корова всіх людей поборолла, а білий віл всіх людей на ноги підвів*» (ніч і день)» [57];
- Антропоморфічні (явищам природи та реаліям дійсності приписуються людські властивості), наприклад: «*I have legs; one, two, three, four, but I cannot walk across the floor*» (chair);
- Четверта група (предмети уподібнюються явищам природи).

Англійськомовні загадки представлено класифікацією за тематичними групами:

- Природні явища: «*What is white and falls on the roof?*» (snow);
- Людина, її фізична будова; будова житла, смерть, матеріальне життя: їжа, одяг, побутові речі, знаряддя праці: «*What travels around the world but stays in one spot?*» (a stamp) [84]; «*What is full of holes but still holds water?*» (a sponge) [84];
- Флора та фауна: «*I am black, but my milk is white. What am I?*» (a cow); «*When I am ripe, I am red, when I am green I am white*» (a watermelon) [84];
- Метафоричні загадки: «*What is always coming but never arrives?*» (Tomorrow) [84];

- Різні.

Афоризм. Хоча афористика і є значимою і давньою наукою, теоретичні уявлення про неї дуже розпливчаті. Саме поняття «афоризм» визначається неоднозначно й тлумачиться по-різному. Як свідчать результати критико-аналітичного огляду наукових джерел, існує величезна кількість дефініцій цього поняття, запропонованих різними науковцями. У розумінні одних афоризм з'являється як глибока, повчальна думка в короткій образній формі [24, с. 4]; тоді як в уявленні інших афоризмом є парадоксальне судження у витонченому стилі, що тяжіє до оригінальності [41, с. 27].

У сучасних словниках української мови знаходимо такі дефініції афоризму: «Яка-небудь узагальнена думка, висловлена стисло в дуже виразній формі» [66]; «короткий влучний оригінальний вислів, що зробився усталеним» [65]; «стислі влучні оригінальні вислови відомих письменників, що набули поширення в народі через влучність, дотепність чи широту філософських узагальнень» [58].

Тлумачні англійськомовні словники презентують визначення афоризму у такий спосіб: «a brief saying or phrase that expresses an opinion or makes a statement of wisdom without the flowery language of a proverb» [87]; «a short clever saying that is intended to express a general truth» [70]; «a concise statement of a principle» [78].

Для афоризму характерні повнота і завершеність смислового змісту, стислість і вигострене словесне вираження. Як правило, афоризм не викликає протиріч у читача, він усього лише нагадує про прості істини, якими нехтує людина. В афористиці широко використовується каламбурна гра слів, логічні зрушення, що проявляються у протиставленні схожих понять і ототожнень; несподіванка досягається руйнуванням асоціацій, що закріпилися за словами.

На думку О.А. Анастасєвої англійськомовному афоризму властиві: «загальнозначущість, експресивність, імпліцитність,

інформативна щільність, істинність та інтенціональність» [1]. Щодо таксономії афоризму, то слід зазначити, що за джерелом поширення афоризми класифікують на: жанрові (або відокремлені), наприклад, «*A lifetime of happiness! No man alive could bear it*» (B. Shaw) – «*Життя – суцільне щастя! Жоден, хто живе на землі, не зможе витримати такого*» [51]; вставні (витягнуті з текстів-джерел), усні та народні («*Early to bed, early to rise, makes a man healthy, wealthy, and wise*» [87]) [6]. Відповідно до викладеного Н.В. Буц теоретичного матеріалу, «за викладом змісту розрізняють афоризми логічні й поетичні. Літературні афоризми розрізняються за походженням на анонімні та авторські; за способом висловлення – дефінітивні та лозунгові; за змістовим наповненням – повчально-однозначні та парадоксально-багатозначні, практичної і теоретичної спрямованості» [6].

До смислового змісту афоризму можливе включення імпліцитної інформації. У структурному плані відслідковується тенденція до ритмічної впорядкованості, афоризми є короткими оформленими висловлюваннями та можуть або відтворюватися або не відтворюватися у дискурсі [1].

На думку С.О. Швачко та І.К. Кобякової «афоризми – це серйозні тексти, які наділені стислістю, містять глибоку думку, піднесений емоційний тон, торкаються одвічних тем, мають експресивне формулювання» [45, с. 150]. Українські науковиці наполягають на виокремленні в окрему групу авторських гумористичних висловлювань, яким властива парадоксальність, гумористичність, двозначна манера викладу тощо [45, с. 151]: «*When it is not necessary to change, it is necessary not change*» (Lord Falkland) [79] – «*Коли немає необхідності у випадковості, немає необхідності змінювати*».

Лімерик. Лімерики – короткі, відомі з давніх часів пісеньки, походження яких пов'язують з містечком Лімерик, де їх нібито співали протягом довгих десятиріч на класичних пірах. Йдучи містами, їх

співали бражники, зазиваючи людей до рідного міста: «*O, won't you come up, come all the way up, Come all the way up to Limerick?*» [12, с. 12]. Пізніше бражники скоротили свої пісеньки до п'яти строк та імпровізували, намагаючись довше та виразніше продовжувати свій виступ.

Щодо дефініцій поняття «лімерик» в українськомовних словниках, то ми їх не знайшли. Натомість, англійськомовні словники надають таке визначення лімерика: «a five-line poem that consists of a single stanza, an AABBA rhyme scheme, and whose subject is a short, pithy tale or description. Most limericks are comedic, some are downright crude, and nearly all are trivial in nature» [80]; «a five-line poem with a strict rhyme scheme (AABBA, lines 1,2, and 5 rhyme together, while lines 3 and 4 rhymes together) and a reasonably strict meter (anapestic triameter for lines 1, 2, and 5; anapestic diameter for lines 3 and 4» [77].

Не зачинателем, але людиною, яка розвинула цей жанр, постає Едвард Лір. Цим нонсенсом (інша назва жанру) займались й Л. Керолл, В. Коупер, К. Смарт [12, с. 32]. Поштовхом до дослідження лімериків були перші народні форми цих творів, які пізніше будуть змінені. Наприкінці першого рядка називається місто чи селище, де живе герой; далі розповідається його коротка історія чи опис якогось вчинку, а останній рядок повторює перший разом із оцінним епітетом.

Едвард Лір створив чітку поетичну форму лімерика. Римувались перший і другий рядок з п'ятим, а третій – з четвертим (аабба). У першому, другому і п'ятому рядках мав бути правильний анапест, а останній рядок з незначними змінами повторював перший, як за змістом, так і за формою. Третій і четвертий рядки мали по дві стопи.

Отже, форма лімерика була чітко зафіксованою; «вони писались трьохстопним анапестом; перша строчка завжди починалась у такий спосіб: «*There was a young man of...*», а закінчувалась назвою міста, селища або країни» [15]. «Лімерики – це короткий опис певної ситуації,

завжди веселої та іноді нереальної, у якій висміюються оточуючі люди» [4, с. 6].

Едвардом Ліром була започаткована класифікація лімериків за тематикою:

- Висміювання традиційного світосприйняття англійського міщанина;
- Пародія на національну логіку, тобто герої намагаються жити за якимись правилами, доводячи їх до абсурду;
- Іронічне відношення та глузування звичаїв і відомих усім істин;
- Безхитрісне сприйняття світу очима дитини, де своерідна наївність виявляється мудрішою за логічне обміркування певних речей [12, с. 46].

Також лімерики мають низку певних жанрових особливостей:

1. Широкий контекст, який надає можливість багатогранного пояснення: «*There was a young Lady named Bright who travelled much faster than light*» (Edward Lear) [73];

2. Парадоксальність та неочікуваний вихід із ситуації:

*«There was an Old Man on whose nose
Most birds of the air could repose,
But they all flew away,
At the closing of day,
Which relieved that Old Man and his nose»*
(Edward Lear) [73];

3. Навичка бачити абсурд та комічно реагувати на нього:

*«There was a young man from Laconia,
Whose mother-in-law had pneumonia.
He hoped for the worst,
And after March first,
They buried her 'neath a begoni»*
(Edward Lear) [73];

*«Жив молодий чоловік у Лаконії.
Його теща захворіла на пневмонію.*

Він на гірше сподівався,

І коли березень почався,

Вони поховали її під бегонією»

(переклад Н. Новаковської) [15].

Прислів'я. «Прислів'я – це короткі сталі афористичні вислови, в яких у художній формі виражено судження народу про життєві явища» [35, с. 46]. Їх можна вважати вираженням народної мудрості. На відміну від інших жанрів прислів'я віддзеркалюють найрізноманітніші аспекти діяльності людини та аспекти існування деяких речей.

Прислів'я постають досить стійкими та менше від інших жанрів піддаються варіативності. Основою цієї своєрідної особливості є той факт, що вони достовірно відбивають спостереження життєвих ситуацій та надають оцінку певним явищам, які оточують людей протягом життя. Стійкість прислів'їв підсилюється ще тим, що вони є творами афористичними та легко запам'ятовуються читачем.

На думку Р.М. Баскакової, «саме зародження прислів'їв відноситься до того періоду, коли розмовна мова не була розвинутою, а більшість народів зливались між собою в етнічному порядку, внаслідок чого їх мови були схожі. Вважається, що перші прислів'я описували міфічні ситуації та уявлення» [5, с. 3].

М.О. Мещерякова вважає прислів'я «закінченим, коротким, образним висловлюванням узагальнюючого характеру; повчальним життєвим спостереження, яке можливо застосувати до найрізноманітніших ситуацій і випадків; малою жанровою формою фольклору» [цит. за 23, с. 33].

Залучивши метод тезаурусного аналізу, ми знайшли такі визначення прислів'я, поданих у лексикографічних джерелах двох мов (української та англійської): «прислів'я – це довершений за змістом вислів: *«найшла коса на камінь: коса не втне, камінь не піддасться»*. За визначенням відомого дослідника В. Даля, прислів'я – це коротка

притча, що містить судження, повчання» [64]; «влучний образний вислів, часто ритмічний за будовою, який у стислій формі узагальнює, типізує різні явища життя» [66]; «a short sentence that people often quote, which gives advice or tells you something about life» [71]; «a short saying or piece of folk wisdom that emerges from the general culture rather than being written by a single, individual author» [77]; «a short sentence, etc., usually known by many people, stating something commonly experienced or giving advice» [70].

Щодо класифікацій прислів'їв, то можна висновувати про такі групування: класифікація за абеткою, за домінуючими словами (в іншій термінології – це лексична або енциклопедична класифікація), генетична (за ознакою походження) та тематична (розподіл висловлювань за темами, тобто за їхнім змістом) [22].

Отже, зробивши невеликий екскурс до витоків, класифікацій та деяких мовних властивостей текстів малого жанру, можна сказати, що такі тексти відрізняються стислою формою, народним забарвленням за ідейним спрямуванням й гумористичною тональністю. Подальшим кроком у нашому науковому доробку вважаємо окреслення проблеми мовностилістичного статусу прислів'їв і приказок, адже ці тексти відносяться не лише до текстів малого жанру, а й несуть певне мовознавче навантаження паремій.

1.2. Приказки та прислів'я: проблема лінгвістичного статусу

У рамках лінгвокультурологічного та когнітивного підходів актуальним постає питання про лінгвістичний статус паремій, зокрема про розмежування прислів'їв і приказок, оскільки когнітивна і прагматична функції, що реалізуються цими різновидами паремій, помітно розрізняються.

З метою опису певного алгоритму, що дозволяє послідовно диференціювати ці два види народних афоризмів, необхідно, передусім, визначитися з видотворчими ознаками, які дозволяють розмежовувати паремії та інші афористичні мовні одиниці.

Під терміном «паремія» більшість дослідників розуміють «афоризми народного походження, передусім прислів'я і приказки, які разом з афоризмами нефольклорного походження утворюють відносно самостійний пласт мовних виразів, які умовно об'єднуються з фразеологією (у широкому розумінні її складу)» [39, с. 231], оскільки паремії і афоризми, на відміну від фразеологізмів, не виконують номінативної функції. Паремії активно включаються в систему синтагматико-парадигматичних стосунків мови і тим важливіше визначення їх лінгвістичного статусу.

«Прислів'я, будучи синкретичними за природою створення, поєднує в собі риси як вільного, так і фразеологічного поєднання, що стає проблемою у визначенні її фразеологічного статусу, тому в сучасній лінгвістиці залишається спірним питання не лише про включення або не включення прислів'їв в систему фразеологізмів мови, але і про специфіку їх знакової природи, а також про відмінність прислів'їв від приказок, з одного боку, і від крилатих виразів, з іншого» [14].

Більшість лінгвістів сходяться в тому, що прислів'я, разом з афоризмами нефольклорного походження, виключаються з області власне фразеології, хоча можуть бути її джерелом. Так, В.П. Жуков стверджує, що «від фразеологізмів прислів'я і приказки відрізняються в структурно-граматичному відношенні, оскільки вони є закінченими пропозиціями» [56, с. 9] (що абсолютно справедливо лише по відношенню до прислів'я, оскільки приказка не завжди вдягається у форму пропозиції [20, с. 6]). В.П. Жуков також вказує на «сміслову та інтонаційну завершеність, синтаксичне членування» й інші конструктивні ознаки пропозиції, що відрізняють прислів'я від

фразеологізму. Не менш важливо і те, що в основі прислів'я лежать не поняття, як у фразеологізмів, а судження [56, с. 9].

Проблема розмежування фразеологізмів та афоризмів розглядається також з урахуванням того, що фразеологізми «називають окремі предмети або явища», в той час як афоризми вказують на «стосунки між предметами або явищами, тобто комплексні ситуації» [34, с. 149]. Прислів'я і приказки, на думку О.О. Рогач, відрізняються від крилатих слів (власне афоризмів) лише своїм фольклорним походженням [34, с. 149]. Різницю ж між власне прислів'ями і приказками вчені вважають несуттєвою, розділяючи точку зору В.П. Жукова і відносячи їх до єдиної групи мовних афоризмів (групи приказок і прислів'їв) [14].

Між прислів'ями і книжковими афоризмами є чимало загального. Так, О.А. Анастасєва відмічає, що вони відносяться до текстів малих жанрів; призначені для автономного функціонування у визначених тематично позначених ситуаціях; включаються в контексти як цілісні одиниці; реалізують жанрову спрямованість до зразка, еталону; виконують аксіоматичну функцію, звільняючи мовця від детального обґрунтування висловлюваної їм думки; мають істотні відмінності в характері змісту, можливості застосування, композиції, ритміки, евфонії та синтаксичних конструкцій [2, с. 29].

Тотожність приказок і фразеологізмів базується на фразеологічній зв'язності значення останніх, що дозволяє ідентифікувати приказки за допомогою слів-синонімів [25, с. 116]. Наразі знаходимо, що «принципова відмінність фразеологізмів (включаючи і приказки) від прислів'їв полягає в тому, що всякий фразеологізм теоретично – це поєднання постійного змісту з постійною формою» [9, с. 289]; приказка, так само як і прислів'я, може мати форму пропозиції, але навіть в цьому випадку вона істотно відрізняється від останньої як у формальному плані (спосіб вираження дієслівного присудка), так і через семантичні

особливості (ідентифікація приказок за допомогою слів-синонімів і включення до приказок слів із конкретною семантикою) [9, с. 290].

«Прислів'я оформлюється як темпоральне й суб'єктивно універсальне висловлювання тому, що воно передає суть події, яка не може трактуватися як така, що вже відбулася, або відбувається наразі, оскільки час дії є типовим і здійснюється регулярно з тими або тими суб'єктами, в тому або іншому місці. В той самий час приказка дуже вільно використовує слова з конкретною вказівною семантикою» [2, с. 31].

Отже, прислів'я – це стійко відтворні в мові афоризми фольклорного походження (включаючи афоризми нефольклорного походження, що тривалий час функціують в системі фольклору і традиційно включаються збірок паремій). Прислів'я мають як образну, так і «безобразну» [31, с. 57] структуру значення і мають такі структурно-семантичні особливості, як еквівалентність судженню, відносна незалежність від зовнішнього контексту і наявність підтексту. До прикладу: «*No news is good news*» – «Відсутність новин – хороша новина» [52].

Приказками вважають стійкі вирази, не еквівалентні судженню; вони не мають семантичної незалежності від зовнішнього контексту; їхнє функційне навантаження обумовлене здатністю прикрашати мову, а також мовними перевагами або мовними звичками носіїв мови. Так, на сайті англійськомовних приказок знаходимо роз'яснення семантики декільком з них: «*Don't shoot the messenger*» – «Не стріляй в посланця» («не гнівайся на людину, яка принесла тобі недобрі новини, адже ця людина – лише виконує роль посланця, а не постає причиною злих новин») [54].

Задля того, щоб досягти мети нашої кваліфікаційної роботи, а саме, описати, яким чином англійськомовні приказки та прислів'я відтворюються українською, треба, на наш погляд, звернутися до

екстралінгвальних чинників й проаналізувати, як культурне надбання англійського народу відбивається вербально в англійськомовних пареміях.

РОЗДІЛ 2

СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ ПРИКАЗОК І ПРИСЛІВ'ІВ

2.1. Віддзеркалення духовної культури англійців крізь призму приказок і прислів'їв

Прислів'я і приказки – це один з прадавніх жанрів народної творчості. Своїм корінням вони сягають давнини. Відмітною особливістю прислів'їв будь-якого народу є їх національне походження, але, попри те, що більшість прислів'їв є універсальними, в окремих випадках зустрічаються й запозичені.

Спочатку вважалося, що вивченням як прислів'їв, так і приказок повинні займатися історики та етнографи, при цьому другорядну роль грали мовні матеріали, які слугували додатковими аргументами приналежності того або того висловлювання конкретному народу або культурі. Так, перші спроби щодо вивчення прислів'їв і приказок робилися на підставі японських й англійськомовних прислів'їв, які зафіксовано у словниках. «У кожній з цих мов прислів'я поставали й постають частиною мовної творчості народу, оскільки містять в собі універсальні знання про той або той народ, національно-специфічні представлення і цінності, досвід накопичений віками, світогляди і відчуття, властиві окремо взятому народу» [48].

Особливе прагнення англійців до вживання приказок і прислів'їв у своєму мовленні дозволяє зробити припущення, що подібні риси цих одиниць (дидактичність, експресивність, метафоричність) віддзеркалено у специфіці традиційного англійського світогляду і менталітету.

У результаті властивої прислів'ям дидактичності та оцінному характеру приказок, фонд прислів'їв є своєрідним зведенням моральних цінностей і моральних засад англійського народу. Задля підтвердження

наведеної тези ми звернулися до сайту, де розміщені англійськомовні прислів'я та приказки за темою моральних цінностей та настанов, наприклад, щодо чесності, знаходимо такий приклад: «*An honest tale speeds best, being plainly told*» [50] – «Найкраще – це слово, сказане прямо та просто», «Думати не довго, а сказати добре».

Звернувшись до мережі «Інтернет» із запитом щодо прислів'їв, які починаються з лексичної одиниці «*never*», ми знайшли десять прикладів, серед яких, на нашу думку, два прислів'я чітко підкреслюють оптимістичність, яка притаманна англійцям: «*Never say die*» – «Не зневіряйся», «*Never say never*» – «Ніколи не кажи ніколи» [76].

Також вбачаємо доцільним зазначити, що патріотизм можна назвати тією рисою, що властива менталітету англійців, а своє вербальне відображення вона знаходить у такому прислів'ї: «*Home is home though it be never so homely*» [82] – «Дім є дім, хоча й ніколи не був домашнім»; «*Grace your house, and not let that grace you*» [82] – «Не будинок прикрашає господаря, а господар – будинок»; «*Owner should bring honor to the house, not the house to the owner*» [82] – «Не будинок прикрашає господаря, а господар – будинок».

Розбір порівняльного вибору англійцями конкретних тематичних груп приказок і прислів'їв також дозволяє виявити відповідні моральні пріоритети цього суспільства, такі як: стриманість, вихованість, наприклад: «*Good manners and plenty of money will make my son a gentleman*» [86] – «Гарні манери та купа грошей зроблять мого сина джентельменом»; «*Better good manners than good looks*» [86] – «Краще гарні манери, аніж гарний вигляд». Відбиття компетентності та вченості англійського народу можна відстежити в таких мовних зразках: «*Knowledge is power*» [76] – «Знання – це сила»; «*Money cannot buy business*» [76] – «Не в грошах щастя».

Національно-культурна складова може спостерігатися і в англійських прислів'ях, які відображають риси характеру англійців, при

цьому як негативні, так і позитивні. Прислів'я «*An Englishman's word is his bond*» [81] («Слово, дане англійцем все одно, що прийнята ним клятва») презентує англійця як людину, яка вміє тримати своє слово, як відповідальну людину, яка має високорозвинене почуття обов'язку. «*One Englishman can beat three Frenchmen*» («Один англієць може перемогти трьох французів») [81] зображує англійця як людину, що багато уявляє про себе, надмірно горду і зарозумілу людину. Англійськомовне прислів'я «*It is an Englishman's privilege to grumble*» («Це привілей англійця бурчати») [81] викриває англійців як нудних, буркотливих людей.

Приказки і прислів'я, будучи творіннями народу, не здатні обійти стороною душевну культуру як значимий елемент людського буття. У цю групу правомірно виділити прислів'ям приказки, «які пов'язані з історією народу, його писемністю, а також традиціями і ритуалами» [7, с. 16]. Так, прислів'я «*All good things must come to an end*» [69] належить відомому англійському поетові 14 сторіччя, Джефрі Чосеру, який вжив його у своєму літературному шедевр «Тройлус і Крессіда» у 1374 році. Ця теза звучала наприкінці твору як символ того, що все закінчується, тобто життя, й наступає смерть. Наразі англійці, так само як і українці, вживають це прислів'я у сенсі того, що канікули (вихідні, свято тощо) мають закінчуватися, а завтра наступають робочі будні.

Увагу приваблюють також приказки, які представляють як понятійні, так і лексично різні виконання одного концепту. Приміром, англійська традиція, відповідно до якої хресні батьки дарували новонародженому із заможної родини срібну ложку на знак майбутнього благополуччя, слугує прообразом метафоричної приказки «*To be born with a silver spoon in one's mouth*» – «Народитися у сорочці», «Народитися під щасливою зіркою» [67].

Отже, можемо висновувати, що будучи невід'ємним компонентом духовної культури, прислів'я і приказки вражають наближеністю

повсякденних житейських поглядів, досконалістю, влучністю, прозорливістю і мудрістю висловлювань. Знання менталітету і культури народу мови, що вивчається, надає вірогідність розуміння реалій, що було представлено на прикладі англомовних прислів'їв і приказок. Таке розуміння слугує, на нашу думку, плідним підґрунтям для опису способів перекладання англійськомовних паремій на українську мову.

2.2. Відтворення англійськомовних приказок і прислів'їв українською мовою: особливості та труднощі

Особливу перекладацьку проблему становить перекладання англійськомовних паремій. Як пише В.С. Виноградов, прислів'я – «це закріплені в мові стійкі образні судження, які мають повчальний сенс, виражають певну мораль і часто мають звукову та ритмічну організацію. На відміну від фразеологізмів, еквівалентних слову, прислів'я та приказки мають образний зміст, тобто їх внутрішня форма, зазвичай зберігає свою значущість. Носії мови не лише знають сенс прислів'я і ситуації, в яких її слід вживати, але й сприймають образ, метафору, порівняння, що формують прислів'я. Звичайно, пов'язані з виникненням прислів'я реалії забуваються, але смислова двоплановість прислів'їв зберігається, тобто їх прямий та алегоричний сенс співіснують. Сенс вільного поєднання, що лежить в основі прислів'я, її алегоричний зміст актуалізуються в мовленні» [8, с. 189]. З наведеної тези можна припустити, що перекладачеві необхідно відтворити такі компоненти: і сенс паремії, і її фігуральний зміст.

На думку В.С. Виноградова існує п'ять основних способів перекладу прислів'їв [8]:

1). Повною відповідністю прислів'я (**фразеологічний еквівалент**), коли в мові перекладу є прислів'я, рівноцінне за сенсом, функцією та стилістичними характеристикам прислів'ю оригіналу;

спостерігається повний або загальний образний зміст. Наприклад: «*Better late than never*» – «Краще пізно, чим ніколи» [55]; «*Time flies*» – «Час летить» [75]; «*One must howl with the wolves*» – «З вовками жити – по-вовчому вити» [29]; «*Never look a gift horse in the mouth*» – «Дарованому коневі в зуби не заглядають» [29]; «*Tall oaks from little acorns grow, Every oak has been an acorn*» – «Велике виростає з малого» [61], «*Кожен дуб жолудем був*» [53, с. 11].

Ми бачимо, що при відтворенні прислів'їв лексична образність залишається, а саме: вовк залишається вовком, а кінь – конем в обох мовах. Змінюється, точніше, порушується структура речення, адже порядок слів у мовах, які зіставляються, різний.

Використання такого еквіваленту допомагає досить точно відтворити іншомовний фразеологізм, але еквівалентів фразеологізмів не так багато.

Аналізуючи структурні властивості деяких паремій, укладачі «Практичного англо-українського словника фразеологічних синонімів» [55], наприклад, відокремили так званий «ПЕРЕЛІК ГОЛОВНИХ ГАСЕЛ ТА КОНЦЕПТІВ» [55], з якими можна зіткнутися, проводячи своє дослідження. І це підтверджує думку науковців про «існування в змісті прислів'їв культурних концептів, які і дозволяють виділяти рамки їх використання» [29], наприклад: «*Bed of roses*» – «Рай на землі» «(концепт PARADISE/РАЮВАННЯ)» [55]; «*Dark horse*» – «Темна конячка» «(концепт MYSTERE/ЗАГАДКА)» [55]; «*Good faith*» – «Вірний паладин» «(концепт LOYALTY/ВІРНІСТЬ)» [55]; «*Mark of Cain*» – «Кайнова печать» «(концепт MURDER/ВБИВСТВО)» [55] тощо.

Скарбниця англійськомовних прислів'їв і приказок поповнена пареміями, які запозичені з інших мов. Так, у ході нашої роботи ми знайшли сайт, який презентує світові прислів'я [86], і де можна знайти прислів'я, які потрапили в англійську мову з будь-яких мов, як-то: латина («*A child may have too much of his mother's blessing*» – «Занадто

добра мати псує дитя») [86], російська («*A bad dancer always has trouble with his balls*») – «Поганому танцюристу завжди заважають яйця») [86], українська («*Drunkards know no danger*») – «П'яному (й) море по коліна», «П'яний і в огонь полізе», «П'яному горя немає – усе рівно», «П'яному ні гори, ні низу», «П'яному і коза (і кози) в золоті») [86; 63], французької («*A bad workman never finds a good tool*») [86] – «У поганого майстра завжди інструмент винен», «Майстер дурний – ніж тупий») [61], іспанської («*A change is as good as a rest*») [86] – «Кращий відпочинок – зміна виду діяльності») [61] тощо.

Наведені прислів'я існують в різних мовах, адже у підґрунті мають один певний прообраз, який постає загальним для носіїв усіх культур.

Отже, можемо висновувати, що морфологічна форма українських варіантів паремій, які ми розглянули, ідентична характеру їх змісту в англійській мові. Як можна спостерігати, приказки та прислів'я, які відтворюються за допомогою повного відповідника, структурно відповідають розповідному реченню.

2). Частковою відповідністю прислів'я (**фразеологічний аналог**), коли прислів'я мови перекладу ідентичне прислів'ю оригіналу за сенсом, функційним навантаженням і стилістикою, але відрізняється за змістом образу: «*A bird in the hand is worth two in the bush*») – «Краще синиця в руках, чим журавель в небі» [55]; «*Paint the town red*») – «Загулювати, розважатися» [75]; «*Diamond cuts diamond*») – «Один іншому не поступиться» [61]; «*When in Rome, do as the Romans do*») – «В чужий монастир зі своїм статутом не ходять» [61]; «*The shoe is on the other foot*») – «Обставини змінилися» [61]; «*Dog doesn't eat dog*») [61] – «Вовк линяє, але вдачі не міняє» [60].

Проаналізувавши цей спосіб перекладання, можна зробити висновок про відсутність відповідності на лексичному рівні. Крім того, спостерігаємо використання метафори. Іншими словами, при відтворенні за допомогою фразеологічного аналога, «прислів'я мови

перекладу залишається еквівалентним прислів'ю мови оригіналу по сенсу, функції і стилістичному забарвленню, але втрачає образну відповідність» [29]; до прикладу це останній приклад, у якому образ собаки в англійськомовному варіанті паремії трансформується на образ вовка.

3). «Прийом **калькування**: прислів'я відтворюється в майже дослівному виді, і сам контекст підказує, що читач має справу, мабуть, із стійким зворотом, відтворним за оригіналом» [8, с. 189-190]. Л.Ф. Дмитрієва вважає, що цей прийом може бути використано лише у тому випадку, коли образність висловлення легко сприймається носієм тієї мови, на яку перекладається прислів'я [13, с. 67]. До прикладу, англійськомовне прислів'я «*A cat may look at a king*» сягає давнини: воно вперше було опубліковано в 1562 році в епіграмах Джона Хейвуда. Наразі ця паремія в усному мовленні рідко вживається, адже влада королів вже не така могутня, як в минулому, або ж права людини в сучасному суспільстві чітко зафіксовані. Тому цю паремію можна відтворити у такий спосіб: «*І кішці не заборонено дивитися на короля*» [75].

Розглянемо ще декілька прикладів: «*Bad news travels fast / Bad news has wings*» – «*Погана чутка на крилах летить / Худі вісті не лежать на місці*» [61]; «*Many hands make work light*» – «*Коли рук багато, робота спориться*» [61]; «*One swallow doesn't make a summer*» – «*Одна ластівка весни не робить*» [61]; «*Silence is gold*» – «*Мовчання – золото*» [61].

Отже, ми бачимо, що особливість англійськомовної паремії повністю зберігається, тобто лексеми, які передають певний образ, залишаються такими у мові перекладу. За своєю структурою речення постають простими, неускладненими, з іменним складеним присудком. Перекладач повинен пам'ятати, що у процесі відтворення англійськомовних приказок і прислів'їв, по-перше, образ паремії має

залишатися чітким і прозорим, тобто зрозумілим; по-друге, фігуративне значення (метафоричне) повинно ісходити від первинного: «*Children and fools speak the truth*» – «*Діти і дурні говорять правду*» [61]. Більше того, якщо в оригінальній паремії спостерігаємо реалію, то у мові перекладу вона повинна поставати ясною та доступною: «*Grin like a Cheshire cat*» – «*Посміхатися як Чеширський кіт*» [74]. І ще одне: варіант перекладу повинен бути у формі паремії: «*Customer is always right*» – «*Клієнт завжди має рацію*» [61].

4). Переказ прислів'я, тобто **описовий переклад** – роз'яснення прислів'я, яке у тексті перекладу практично припиняє своє життя як окрема незалежна лексема і начебто зникає з контексту: «*Red herring across the trail*» [72]. Ця фраза відносить нас до Великої Британії 19 сторіччя, коли копчений оселедець вважався традиційною їжею. Такій риби був притаманний дуже різкий запах і називали її червоним оселедцем. Через різкий запах оселедців їх використовували з метою маскуванню інших запахів, як-то запах лисиці, наприклад. Покладений на шляху, такий запах міг збити мисливських псів із правильного сліду. Отже, аналогічно, цю паремію стали використовувати у сенсі «*збиває із сліду, навмисно відволікаюче увагу; відволікаючий маневр*» [72].

Інша приказка: «*Apples and oranges*» [85] – «*Небо і земля*» [75]. Ця метафора сягає своїм корінням до висловлювання Джона Рея у 1670 році, яка входила до його колекції прислів'їв; проте там вона мала форму – «*яблука та устриці*». Ця теза завжди супроводжувалася попередженням, що не можна порівнювати такі різні категорії [85]. Ця приказка тотожна приказці «*Chalk and cheese*» [85], яка входить до складу таких фразеологічних одиниць, як-то: «*as like as chalk and cheese*» – «*схожий як свиня на коня*», «*схожий як макогін на ночви*», «*схожий як багіт на мотовило*» [75] та несе таку ж семантику – «*Небо і земля*».

Отже, можемо висновувати, що, по-перше, лексичний арсенал частково залишається; по-друге, слова, що передають певний образ паремії, втрачають свою образотворчу функцію. Щодо перекладача, то, застосовуючи описовий спосіб перекладу, він має право або залишити лексичний фонд оригінальної паремії без змін, або вдатися до певних трансформацій [43].

5) «Псевдоприслів'я» («псевдодослівний» відповідник): перекладач вважає нераціональним вживати наявні в мові перекладу відповідності або коли взагалі відсутній повний або частковий еквівалент паремії. В такому разі перекладач «відшукує» прислів'я, реконструюючи без змін або ж, додаючи певні зміни, до образного змісту прислів'я-оригіналу, і, безумовно, намагається зберегти її сенс. Такий спосіб, на нашу думку, можна назвати **індивідуально-творчим**. Наприклад, іспанському прислів'ю «*Antes que te cases, mira lo que haces*», як подано на сайті <https://www.spanishdict.com/>, відповідає літературно перекладене англійською мовою висловлювання «*Before you get married, look what you do*» [83]. Тут також знаходимо декілька варіантів оригінального прислів'я, яке передає точний сенс – «*Заміж йдеш, дивися, кого береш*», «*Коли одружуєшся, дивися, кого вибираєш*» [8, с. 191-192]: «*Marry in haste, repent at leisure*», «*Before you marry, 'tis wise to tarry*» [83].

Проаналізувавши переклади англійськомовних паремій Р. Доценка [53], ми можемо наголосити саме на індивідуально-авторському способі відтворення прислів'їв і приказок. Так, наприклад, перекладаючи прислів'я-оригінал «*A friend in need is a friend indeed*» [68], автор створює таке псевдоприслів'я – «*Друга не впізнаєш, поки в скруті не побуваєш*» [53, с. 11]. Тут можна звернутися до російсько-українського джерела, яке пропонує декілька українськомовних відповідників російському прислів'ю «*Друг познается в беде*»: 1. «*У пригоді пізнавай приятеля*»; 2. «*При горі та в лиху годину узнаєш вірну людину*»; 3. «*Не*

той друг, що лащиться, а той, що печалиться»; 4. «При добрій годині всі куми й побратими»; 5. «Поки щастя плужить, доти приятель служить» [62].

Англійськомовному прислів'ю «*Keep your friends close but your enemies closer*» [68] перекладач застосує свій власний переклад у такий спосіб: «Той ніколи не матиме справжніх друзів, хто боїться мати ворогів» [53, с. 11]. Образність та виразність оригінального прислів'я «*A friend to all is a friend to none*» [68] збережено й такому варіанті перекладу: «Хто друг усім – той нікому не друг» [53, с. 11].

«А дзвінке, життєствердне «*Чи то Захід, чи то Схід, нема краще, як свій рід*» (оригінальне прислів'я англійською мовою «*East or West, home is best*») не суперечить у моральному кодексі народу повазі до інших народів і культур, інтернаціоналізмові народної психології» [53, с. 12].

Отже, можемо підсумувати, що англійськомовні прислів'я та приказки, які відтворено так званим «псевдоприслів'ям» постають розповідними реченнями, двоскладними за своєю будовою та поширеними, оскільки перекладач намагається привнести метафоричного забарвлення у свій власний витвір. Відтворення паремій – це робота, в якій не можна дотримуватися автоматизму і буквалізму. Це така справа, що поєднує і творчий підхід, і наукову точність, і знання історичної та етнографічної сфер, і, без сумніву, знання мови тексту оригіналу й тексту перекладу.

ВИСНОВКИ

Перший розділ нашої кваліфікаційної роботи було зорієнтовано на висвітлення питань, пов'язаних з теоретико-методологічним базисом вивчення текстів малого жанру. Ми з'ясували, залучаючи загальнонаукові методи спостереження та узагальнення, що сам термін *«малий жанр»* у наукових колах має такі синонімічні відповідники: *«малі жанри»*, *«мінімальні тексти»*, *«тексти малого обсягу»*, *«тексти малої форми»*, *«текст-формула»*, *«малі епічні жанри»*.

Задля того, щоб надати загальну характеристику таким типам текстів, ми звернулися до наукових доробок учених, які розглядали загадку, афоризм, лімерик і прислів'я як тексти малого жанру. Нами також було уточнено, що не лише вищезгадані тексти відносяться до текстів малого жанру, а й і байка, і анекдот, і авторські гумористичні висловлювання, і тексти анотації науково-експериментальних статей, жарти, синоптичні тексти тощо.

Зробивши певний ретроспективний огляд джерел виникнення, класифікацій та деяких лінгвостилістичних особливостей текстів малого жанру, ми зробили висновок, що текстам малого жанру властиві: стисла форма, метафоричне забарвленням (за ідейним спрямуванням) і гумористична тональність.

Щодо визначення лінгвістичного статусу англійськомовних прислів'їв і приказок, ми розглядали цю мовознавчу проблему з позицій розмежування та тотожності паремій та фразеологізмів. Нами було з'ясовано, що приказка, як структурно коротше висловлювання, може слугувати основою для створення прислів'їв; прислів'я несе дидактичне (повчальне) навантаження, а приказка транслює емоційне відношення до цілого висловлювання; прислів'я постає зв'язним, послідовним висловлюванням, а приказка – це словосполучення; як правило, прислів'я римуються.

Другий розділ кваліфікаційної роботи постає суто практичним, адже ми намагалися виокремити та схарактеризувати домінуючі способи відтворення англійськомовних приказок і прислів'їв українською мовою. З цією метою ми, по-перше, звернулися до питання вербалізації звичаїв, менталітету, певних рис тощо англійського народу у текстах англійськомовних паремій, адже, паремії будь-якої мови створюються та віддзеркалюють такі особливості саме свого народу. Так, нами було презентовано оригінальні паремії, які передають такі риси характеру англійців, як-то: чесність, оптимістичність, патріотизм, стриманість, вихованість, компетентність, вченість, відповідальність, надмірність тощо та їхній переклад. У руслі цього розділу ми також звернулися, подекуди, до витоків виникнення того чи того прислів'я.

Серед способів відтворення англійськомовних прислів'їв і приказок ми виокремили: переклад за допомогою *фразеологічного еквіваленту*, *фразеологічного аналогу*, *калькивання*, *описовий переклад* і переклад за допомогою *«псевдодослівного» відповідника*, який, на нашу думку, можна назвати індивідуально-творчим.

Ми можемо висновувати, що під час перекладання англійськомовних паремій на українську мову не завжди можливо передати зміст та образ, який втілено у тексті оригіналу; це також стосується й лексичної та граматичної структур. У зв'язку з цим перед перекладачем виникають певні складнощі щодо відтворення національного забарвлення, образу (його емоційного та експресивного колориту) тощо. Низка труднощів, які постають перед перекладачем, також щільно корелює з браком мовного еквіваленту у мові перекладу, різницею між емоційним забарвленням символу (образу) у двох мовах, які зіставляються, а також з несхожістю у сенсі етноспецифічності, адже перекладачеві потрібно, з одного боку, зберегти загальний національний тон, а з іншого, не вдатися до певного перебільшення.

Відтворюючи англійськомовні паремії, потрібно також не забувати про основні правила перекладання лексичних засобів: орієнтованість на контекст, словниковий арсенал; дотримання стилістичної направленості; вживання стійких фразеологізмів; вибір лексичної одиниці, яка найточніше б віддзеркалила реальність, закарбовану в тексті оригіналу.

Отже, вважаємо, що відтворення англійськомовних прислів'їв і приказок повинно бути якнайбільше ідентичним до оригіналу, а вживання образно-емоційних засобів – оригінально та винахідливо транслювати колорит паремій.

Перспективним вбачаємо окреслення способів перекладу прислів'їв і приказок в текстах художнього англійськомовного дискурсу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анастасьева О. А. Аксиоматичність та істинність афоризму (на матеріалі англійської мови). URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/pdf> (дата звернення: 17.01.2021).
2. Анастасьева О. А. Англомовний афоризм: прагмастилістичний та когнітивний аспекти : дис. ... канд. філол. н. : 10.02.04. Запоріжжя, 2017. 237 с.
3. Артемова О. Е. «Понятийная составляющая концепта «лимерик»». *Языковые и культурные контакты различных народов*. Пенза, 2004. С. 55-60.
4. Атарова К. Н. Мир бессмыслиц. Лимерики, старые и новые. М. : Флинта, 2003. 98 с.
5. Баскакова Р. М. Прислів'я і приказки щодо навчання англійської мови. *English*. 2007. № 1. С. 3-5.
6. Буц Н. В. Лексико-семантична класифікація афоризмів у картині світу Ліни Костенко. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/74078/66-Buts.pdf?sequence=1> (дата звернення: 10.12.2020).
7. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание. Москва : Русские словари, 2006. 415 с.
8. Виноградов В. С. Введение в переводоведение. М. : ИОСО РАО, 2001. 224 с.
9. Гамзюк М. В. Особливості лексико-семантичних шляхів утворення фразеологічних одиниць. *Проблеми семантики слова, речення та тексту*. К. : Видавничий центр КДЛУ. 2000. Вип. 4. С. 288-296.

10. Гаршина М. Ю. Жанр анекдота в русском и английском языках. URL: http://www.acis.vis.com/8/2/2_2/Garshina.htm. (дата звернення: 09.01.2021).
11. Главацька Ю. Л. Композиційно-смілова структура англійської байки: лінгвокогнітивний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2008. 20 с.
12. Демурова Н. М. Эдвард Лир и нонсенс в английской детской литературе 18-19 вв. М. : Наука, 1995. 78 с.
13. Дмитриева Л. Ф., Кунцевич С. Е, Мартинкевич Е. А, Смирнова Н. Ф. Английский язык. Курс перевода. Книга для студентов. М. : ИКЦ «МарТ», 2005. 304 с.
14. Дубравська З. Р. Паремії як засіб пізнання системи мови. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/4.3/19.pdf> (дата звернення: 03.04.2021).
15. Ємець О. В. Лімерик у стилістичному та перекладознавчому аспектах. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/12082798.pdf> (дата звернення: 28.12.2020).
16. Илларионова Ю. Г. Учите детей отгадывать загадки. М. : Просвещение, 2015. 160 с.
17. Казимір І. С. Лексико-семантичні підкласи іменників в цитатноафористичному фонді В. Шекспіра. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці : Родовід, 2015. Вип. 740-741: Германська філологія. С. 69-71.
18. Козловська Г. Б. Реалізація принципів риторики в синоптичних текстах. *Філологічні науки*. Суми : СумДПУ. 2000. С. 188–199.
19. Коломієць О. М. Газетне синоптичне повідомлення як різновид тексту малого жанру та об'єкт вивчення сучасної лінгвістики. URL: <http://linguistics.chdu.edu.ua/article/viewFile/77157/72862> (дата звернення: 13.01.2021).

20. Корень О. В. Системно-функціональні особливості англійських прислів'їв : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10. 02. 04. Харків, 2000. 19 с.
21. Коцюба З. Лінгвістичні аспекти дослідження прислів'їв і приказок. URL: <http://litmisto.org.ua/?p=9251> (дата звернення: 15.01.2021).
22. Куаньшбекова Д. А. Принципы классификации пословиц и поговорок английского и русского языков. URL: <https://www.scienceforum.com/2013/337/6135> (дата звернення: 12.03.2021).
23. Леонтович О. А. Введение в межкультурную коммуникацию. М. : Гнозис, 2007. 368 с.
24. Манякина Т. Н. Языково-стилистическая характеристика жанра афоризмов (на материале немецкого языка) : автореф. дис. на соискание науч. степени к. філол. н. : 10.02.04. Днепропетровск, 1990. 20 с.
25. Марченко Т. А. Семантичні паралелі фразеологічних одиниць. *Філологічні трактати*. Том 3. № 4. 2011. С. 115-121.
26. Овсянко О. Л. Структурно-семантичні модифікації англомовних прислів'їв у художньому та публіцистичному дискурсах : дис. ... к. філол. н. : 10.02.04. Суми, 2017. 270 с.
27. Панасенко Т. А. Комунікативно-прагматичний потенціал загадок у різносистемних мовах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. філол. н. : 10.02.15. Одеса, 2010. 20 с.
28. Панасенко Т. А. Кроскультурні зв'язки загадок різних народів. *Наукові записки Кіровоградського ДПУ ім. В. Винниченка. Серія Філологічні науки (Мовознавство)*. 2009. № 81 (3). С. 381–385.
29. Переклад паремій. URL: <https://studfile.net/preview/5184406/page/5/> (дата звернення: 14.01.2021).

30. Подолкова С. В. Композиционно-смысловые особенности текстов технической рекламы и аннотации научно-экспериментальных статей. *Вісник Сумського державного університету. Серія : Філологічні науки*. Суми : СумДУ, 2001. № 2 (23). С. 40-51.
31. Потебня А. А. Символ и миф в народной культуре. М. : Гнозис, 2000. 156 с.
32. Птушка А. С. Експліцитні та імпліцитні смисли у тексті англомовного анекдоту. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація* : матеріали VII всеукр. наук. конф. (Харків, 05 лют. 2008). Харків, 2008. С. 231-232.
33. Ражева Е. В. Лимерик: непереводаемая игра слов или переводимая игра формы? *Логический анализ языка. Концептуальные поля игры*. М. : Индрик, 2006. С. 327-335.
34. Рогач О. О. Прислів'я та приказки як особливий вид фразеологічних одиниць. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк : Волинський національний університет ім. Лесі Українки. 2009. С. 148-150.
35. Руснак І. Є. Український фольклор. К. : Наукова думка, 2010. 165 с.
36. Самохина В. А. Современная англоязычная шутка : монография. Х. : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2008. 355 с.
37. Смоляна Т. А. Німецькомовна максима та її порівняльні характеристики зі спорідненими мікротекстами. URL: <https://periodicals.karazin.ua/foreignphilology/article/view/3684/3250> (дата звернення: 13.10.2021).
38. Содель О. С. Застосування лексико-семантичних перекладацьких трансформацій як спосіб відтворення семантичних особливостей англійськомовних анекдотів. URL: <https://www.inter->

- nauka.com/uploads/public/15384109053320.pdf (дата звернення: 02.02.2021).
39. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. М. : Языки русской культуры, 1996. 288 с.
40. Титова Н. Г. История и изучение народных загадок в отечественном и зарубежном языкознании. URL: <https://moluch.ru/conf/phil/archive/23/183/> (дата звернення: 06.12.2020).
41. Федоренко Н. Т., Сокольская Л. И. Афористика. М. : Наука, 2009. 416 с.
42. Філоненко С. Щ. Усна народна творчість. К. : Наукова думка, 2008. 201 с.
43. Французова К. С. Корпоративний лексикон як об'єкт перекладу (на матеріалі корпоративних бізнес-тренінгів, слоганів і презентацій) : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.16. Херсон, 2011. 20 с.
44. Чуланова Г. В., Шевченко С. В. Гендерно марковані одиниці у рекламних текстах. URL: <https://www.sworld.com.ua/konfer39/179.pdf> (дата звернення 23.12.2020).
45. Швачко С. А., Кобякова И. К. Статус культурем в текстах малого жанра. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. 2004. № 636. С. 148-153.
46. Швачко С. Димензиональное измерение текстов фольклорного дискурса. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/72584/3/Shvachko_dimension_measurement.pdf;jsessionid=446FB4D061870956D3CC7ADCFB8C4E42 (дата звернення: 08.12.2020).

47. Швачко С. О., Кобякова І. К. Малі тексти англомовного художнього дискурсу: типологічні аспекти : матеріали III-ї міжнародної науково-практичної конференції «Загальні проблеми дослідження мов професійної комунікації: лінгвокультурний, когнітивно-дискурсивний, перекладознавчий та методичний аспекти», 2016. С. 80-82.
48. Шепітько С. В. Фонд прислів'їв як об'єкт вивчення сучасних парадигм лінгвістики. URL: http://repository.mdu.in.ua/jspui/bitstream/123456789/1525/1/fond_pry_slivjiv.pdf (дата звернення: 05.12.2020).
49. Kobayakova I. K. Verbalization of humorous texts. *In the beginning there was the Word: history and actual problems of philology and linguistics*. London : IASHE, 2013. С. 31-32.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ І ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ

50. Английские пословицы и поговорки по теме честность (fairness). URL: <https://www.yescenter.com/informaciya/baza-znaniy/anglijskij-yazyk/posloviy-i-pogovorki/chestnost-fairness/> (дата звернення: 20.03.2021).
51. Англійські афоризми про життя з перекладом. URL: <https://englishstudent.net/blog/2018/01/07/angl-ysk-aforizmi-pro-zhittya-z-perekladom/> (дата звернення: 17.12.2020).
52. Англійські прислів'я та їх еквіваленти в українській мові. URL: <https://greenforest.com.ua/journal/read/anglijski-prislivya-ta-ih-ekvivalenti-v-ukrainskij-movi> (дата звернення: 15.03.2021).
53. Англійські прислів'я та приказки : збірник / переклад з англ. Р. Доценка. К. : Дніпро, 2000. 174 с.

54. Англійськомовні приказки. URL: <http://www.nyschool.co.ua/2019/12/26/populiarni-angliyski-prykaszky/> (дата звернення: 15.03.2021).
55. Береза Т. А., Коцюк Л. М., Кулинський О. С. Практичний англо-український словник фразеологічних синонімів. A Living English-Ukrainian Dictionary of Phrasal Synonyms. Львів : БаК, 2011. 400 с.
56. Жуков В. П. Словарь русских пословиц и поговорок. М. : Рус. яз., 2000. 544 с.
57. Загадки. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-4185.html> (дата звернення: 11.12.2020).
58. Крилаті слова або афоризми. URL: <https://lib.misto.kiev.ua/UKR/SLOVNYK/krilatislovaabozmi.dhtml> (дата звернення: 19.12.2020).
59. Літературознавчий словник-довідник за редакцією Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. К. : ВЦ «Академія», 2007. 753 с.
60. Народні приказки та прислів'я. Українські приказки про тварин та птахів. URL: <https://sites.google.com/site/ukrainskanarodna/narodni-prikazki-ta-prisliv-a/ukransky-prikazki-pro-tvarin/ukraienski-prikazki-pro-vovka> (дата звернення: 04.04.2021).
61. Прислів'я / приказки. URL: <https://teacheng.info/reference/proverbs-sayings/> (дата звернення: 19.01.2021).
62. Російські прислів'я та приказки з українськими відповідниками / [Уклд. Н. Беленькова]. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Belenkova_N/Ros_pryslivia_ta_prykazky_z_ukr_vidpovidnykamy_interakt.pdf (дата звернення: 19.04.2021).
63. Російсько-український словник сталих виразів. URL: <https://r2u.org.ua/data.pdf> (дата звернення: 16.12.2020).
64. Скарбниця народної мудрості: прислів'я та приказки. URL: <https://museum.lib.kherson.ua/skarbnitsya-narodnoi-mudrosti-prislivya-ta-prikazki.htm> (дата звернення: 13.01.2021).

- 65.Словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%C0%F4%EE%F0%E8%E7%EC> (дата звернення: 15.01.2021).
- 66.Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/zaghadka> (дата звернення: 07.12.2020).
- 67.Український фразеологічний словник. URL: <http://getword.ru/ukr/slovari> (дата звернення: 12.12.2020).
- 68.20 English proverbs about best friends. URL: <https://www.legit.ng/1186527-20-english-proverbs-friends.html> (дата звернення: 20.03.2021).
- 69.A Guide to English Proverbs and What They Mean. URL: <https://theculturetrip.com/europe/united-kingdom/england/articles/a-guide-to-beautiful-english-proverbs-and-what-they-mean/> (дата звернення: 05.04.2021).
- 70.Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge /aphorism> (дата звернення: 19.12.2020).
- 71.Collins Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/riddle> (дата звернення: 10.12.2020).
- 72.English for Students. URL: <http://www.english-for-students.com/Red-Herring.html> (дата звернення: 15.01.2021).
- 73.English limericks. URL: <https://www.englishhelp.ru/interesting/31-limericks.html> (дата звернення: 18.02.2021).
74. Idioms and Proverbs with Proper Names. URL: <https://usefulelenglish.com/idioms/idioms-proverbs-with-proper-names> (дата звернення: 15.05.2021).
- 75.Kyiv Dictionary. URL: https://www.kyivdictionary.com/uk/?q=All+good+things+must+come+to+an+end&from_lang=en&to_lang=uk (дата звернення: 17.01.2021).

76. List of English Proverbs. URL: <http://www.esldesk.com/vocabulary/proverbs/n> (дата звернення: 01.04.2021).
77. Literary Terms. Limerick. URL: <https://literaryterms.net/limerick/> (дата звернення: 09.01.2021).
78. Merriam-Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/riddle> (дата звернення: 10.12.2020).
79. Oxford Essential Quotations. URL: <https://www.oxfordreference.com/view/change> (дата звернення: 19.12.2020).
80. Poetry 101: What Is a Limerick in Poetry? Limerick Definition with Examples. URL: <https://www.masterclass.com/articles/poetry-101-what-is-a-limerick-in-poetry-limerick-definition-with-examples> (дата звернення: 27.12.2020).
81. Proverbs about Englishman. URL: <https://www.inspirationalstories.com/proverbs/t/about-englishman/> (дата звернення: 12.03.2021).
82. Proverbs with *home/house*. URL: <https://quizlet.com/18678595/proverbs-with-homehouse-flash-cards/> (дата звернення: 12.02.2021).
83. Spanish-English. URL: <https://www.spanishdict.com/translate/Antes%20que%20te%20cases%20C%20mira%20lo%20que%20haces> (дата звернення: 01.02.2021).
84. The 40 best riddles for kids. URL: <https://www.fatherly.com/play/the-best-riddles-for-kids-not-confusing/> (дата звернення: 17.12.2020).
85. The Free Dictionary by Farlex. URL: <https://idioms.thefreedictionary.com/and> (дата звернення: 18.12.2020).

86. The List of World Proverbs. URL: <http://www.listofproverbs.com/keywords/manners/> (дата звернення: 12.02.2021).
87. Your Dictionary. URL: <https://examples.yourdictionary.com/aphorism-examples.html> (дата звернення: 19.12.2020).